

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 1-2 (167) | str. 1–237

Josip Banič – Sebastiano Blancato, *The Agreement between the Patriarchate of Grado and the Patriarchate of Aquileia Regarding the Metropolitan Jurisdiction over Istrian Bishoprics (24th of July, 1180): New Critical Edition of the Charter* • Jaka Banfi, Jošt Helfenberški (Soteški) (ok. 1388–1458): krvnik Veronike Deseniške? • Aleksander Panjek, Črna leta in rdeče številke Ivana Černeta, župana v Tomaju sredi 18. stoletja: o dolžniško-upniških razmerjih na podeželju • Matic Batič, »Mislimo sicer nemško, čutimo nemško, a nikomur ne bomo zamerili njegovega drugačnega mišljenja«. Nemški goriški list Görzer Wochenblatt in njegova politična usmeritev • Matic Kristan, Anton Sovre med puško in kredo (1906–1929) • Denis Cerkenik, Kozaški korpus v službi nacistov s posebnim ozirom na obdobje delovanja v Operacijski coni Jadransko Primorje (1944–1945) • Goranka Kreačič, Miloš Štibler o sodobnikih: fragmenti iz dnevninskih zapisov

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 77 | 2022 | št. 1-2 (167) | str. 1–237

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. april 2023.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2023: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2023

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 10, 2023.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2023): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935

Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASIX

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2023

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Josip **Banić** – Sebastiano **Blancato**, The Agreement between the Patriarchate of Grado and the Patriarchate of Aquileia Regarding the Metropolitan Jurisdiction over Istrian Bishoprics (24th of July, 1180): New Critical Edition of the Charter8–37
Sporazum med gradeškim in oglejskim patriarhatom o metropolitanski jurisdikciji nad istrskimi škofijami (24. julij 1180): Nova kritična izdaja listine
- Jaka **Banfi**, Jošt Helfenberški (Soteški) (ok. 1388–1458):
krvnik Veronike Deseniške?38–59
Jobst of Helfenberg (c. 1388–1458):
Veronika of Desenice's executioner?
- Aleksander **Panjek**, Črna leta in rdeče številke Ivana Černeta, župana v Tomaju sredi 18. stoletja:
o dolžniško-upniških razmerjih na podeželju60–87
The black years and red numbers of Ivan Černe, mayor of Tomaj in the middle of the eighteenth century: rural debt and credit relations
- Matic **Batič**, »Mislimo sicer nemško, čutimo nemško, a nikomur ne bomo zamerili njegovega drugačnega mišljenja«. Nemški goriški list *Görzer Wochenblatt* in njegova politična usmeritev88–115
"We Think German, We Feel German, but We Will Not Blame Anyone for His Different Opinion": the German Newspaper *Görzer Wochenblatt* and Its Political Orientation
- Matic **Kristan**, Anton Sovre med puško in kredo (1906–1929)..... 116–148
Anton Sovre between Rifle and Chalk (1906–1929)
- Denis **Cerkvenik**, Kozaški korpus v službi nacistov s posebnim ozirom na obdobje delovanja v Operacijski coni Jadransko Primorje (1944-1945)..... 150–162
Cossack Corps in the Service of the Nazis with the special Regard on the Period in the Operational Zone Adriatic Littoral (1944–1945)

Goranka Kreačič , Miloš Štibler o sodobnikih: fragmenti iz dnevniških zapisov	164–191
Miloš Štibler about his contemporaries: fragments from his diary notes	

Zapisi – Notes

Armando Pitassio, Marco Dogo, inovativen pristop k sodobni zgodovini Balkana	194–211
Marco Dogo, an innovative approach to the modern history of the Balkans	

V spomin – In memoriam

Andrej Studen (Žarko Lazarevič)	214–218
Desanka Kovačević Kojić (Darja Mihelič)	219–221

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Leto 1941 na Slovenskem: vojna in okupacija (Špela Chomicki)	224–226
Dr. Albin Šmajd, Dnevnik in dosje 1941–1946, znanstveno-kritična izdaja (Renato Podberšič)	227–229
Marta Verginella, Ženske in meje med preteklostjo in koronavirusom (Urška Strle)	230–233

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	234–237
Instructions for Authors	

V spomin

Andrej Studen (19. 5. 1963–5. 11. 2022)

V dneh, ko je odjeknila novica o Andrejevi smrti, smo se zavedli naše ranljivosti. Andrej ni odšel nepričakovano, saj ga je bolezen iztrgala iz naše srede že pred dobrim letom dni. Pa vendar je bilo (in še vedno je) težko sprejeti dokončnost Andrejevega slovesa. Čustva, izkušnje in spomini so še vse preveč živi, čas še ni zameglil spomina. Andrejeva usoda, ko se mu je življenje obrnilo na glavo praktično čez noč, na mah prekinilo njegovo raziskovalno delo in večino stikov, je med sodelavce in kolege vnesla nemir. Tudi strah pred neizprosno boleznijo. Strah smo najprej skušali premagovati s človeškim (naivnim) upanjem na izboljšanje. A upanje je z meseci napredovanja bolezni vedno bolj usihalo in prehajalo v zle slutnje. Slabšanje zdravstvenega stanja je zbujalo tesnobo. Dokončnost slovesa je bila zadnja točka, ko smo spoznali kako tanka je črta med sedanjostjo in preteklostjo, kako tanka je črta med življenjem in minulostjo.

Vsi, ki smo poznali Andreja vemo, da je bil živahna in večplastna oseba, ki jo je bilo težko prezreti. Ob njem nismo bili ravnodušni. Zbujal je simpatije in naklonjenost. Ker je znal biti prijazen, hudomušen, duhovit, čustven, pa tudi neizprosno resen, ko je bilo potrebno. Vse skupaj v eni sami sapi. S trmastim vztrajanjem pri svojih argumentih je bil včasih naporen sogovornik v razpravah, ki smo jih v desetletjih tesnega sodelovanja neredko imeli. A vendarle je znal tudi spravljivo sprejeti dobro utemeljene in logično obrazložene argumente svojih sogovornikov. Andreja sem spoznal že med študijem, potem pa so se najine poti združile na Inštitutu za novejšo zgodovino, kjer sva bila več desetletna sodelavca. Po raziskovalnih interesih sva si bila različna, vendar naju je družila sorodnost tematik, generacijska pripadnost in iz tega sledeča lojalnost. Tesno sva sodelovala v programski skupini za gospodarsko, socialno in okoljsko zgodovino, kjer je bil Andrej od začetka skupine nosilni član. Kot eden redkih na inštitutu je pokazal ambicije in pogum in se s podporo in pomočjo mentorjev podal na študijsko izpopolnjevanje v Nemčijo, na univerzo v Münster. Zavedal se je, da nujno potrebuje širša obzorja, kot mu jih je v tistem času lahko ponudilo slovensko zgodovinopisje.

Na ta način je skrajšal učni proces, hitro se je seznanil s sodobnimi metodološkimi prijemi in konceptualnimi izhodišči raziskovanja historičnega vsakdana. Lahko rečemo, da je bilo to formativno obdobje, ki je Andreja definiralo kot zgodovinarja. Doma je kasneje našel iskrena sogovornika v Janezu Cvirnu in Vasiliju Meliku. Družila jih niso samo raziskovalna izhodišča, to je analiza družbenih razmerij z zornega kota vsakdanjega življenja, temveč tudi iskreno prijateljstvo. Prezgodnja smrt Janeza Cvirna je Andreja zelo prizadela. V moči čustvenega odziva se je na trenutke zdelo, da je zamrl tudi del Andrejevega žara. Z Janezom Cvirnom sta bila dolgoletna iskrena prijatelja, v mnogih ozirih sta se osebno in strokovno dopolnjevala. Skupaj sta zastavila veliko projektov, naj omenim le projekt odmevne revije Zgodovina za vse. Skupaj sta jo urejala in tako na široko popularizirala in usmerjala pot socialne zgodovine v podobi zgodovine vsakdana v zgodovinopisju in tudi širših javnostih.

Andrej je bil gotovo med utemeljitelji zgodovine vsakdana. Še pred zaposlitvijo na inštitutu je imel jasno oblikovano raziskovalno agendo. In ko se je zaposlil na inštitutu, si ni bilo za misliti, da bi lahko kot zgodovinar delal kaj drugega. To ni bilo jasno samo njemu, temveč tudi sodelavcem. In temu ni nihče oporekal. Če je na začetku potreboval oporo drugih (tujih) avtorjev, da je utemeljeval "nujnost" uveljavitve raziskovalnih konceptov zgodovine vsakdana, jim je kmalu postal enak. Pridobljene raziskovalne izkušnje, leta dela na izvirnem gradivu, so mu omogočile, da je to raziskovalno področje mislil po svoje. Izvirno in stimulatивно za strokovno javnost, privlačno za splošno publiko. Izoblikoval je jasno stališče, da mora zgodovinar imeti na voljo gradivo, če je le mogoče arhivsko, ki mu omogočajo detajlne študije primerov. Razlikoval je med raziskovalnimi idejami in željami. Ideje so bile zanj podprte z gradivom za študije primerov, želje pa samo bolj ali manj posrečene domislice kaj vse bi lahko delali, ko bi imeli na voljo ustrezne vire. Imel je visoko razvito delovno etiko, bil potrpežljiv raziskovalec in pisec, ki mu ni bilo žal časa za razjasnitev različnih historičnih fenomenov, da bi postali razumljivi tudi današnjemu bralcu.

Andrej je bil izkušen zgodovinar. Dobro je vedel, kako brati vire med vrsticami, da zveš več kot je vidno na prvi pogled. V virih je znal ločevati lokalno/osebno-raven od družbene/globalne ravni. Spretno je znal iz navidez nepomembnih in povsem suhoparnih podatkov ali bizarnih življenjskih praks splesti prepričljivo in dobro argumentirano zgodbo o različnih kulturnih in družbenih fenomenih. Imel je občutek za prepoznavo detajlov, ki so posrečeno ilustrirali celoto. Rad je imel svoje historične like, ugledneže, povprečneže, ljudi brez posebnosti in s posebnostmi, heroje in antiheroje človeškega vsakdanjika. Ne zato, ker bi se z njimi istovetel, temveč, ker jih je globoko razumel v historičnem kontekstu. Bili so njegovi sogovorniki o preteklem času, pomagali so mu odstirati tančice skrivnosti zgodovinske pozabe. Njihove življenjske usode so pripovedovale drugo plat preteklosti, ki ni bila pogosto v raziskovalnem ospredju. Andrej je bil hvaležen analitik njihovega bivanja, sledi njihovih dejanj, njihovih sporočil zgodovinarjem. S tem ko je odličnežem ali obstrancem (kriminalci, samomorilci, cigani, pijanci) enakovredno dajal glas in podobo, je na široko odpiral vrata zgodovini vsakdana in

s tem zgodovini družbenih razmerij. Pokazal je kako so bili ti posamezniki akterji in subjekti zgodovinskega časa hkrati. Kako so imeli svojo kulturo in svoje kodekse. Iz kronike družbenih odstopanj, ekscesov, anomalij, tudi patologij je ustvarjal podobo družbe, njene mehanizme sobivanja ali konfliktov različnosti, moralnega ustroja preteklih družb in prevladujočih vrednostnih sistemov. Kontekstualizacija življenjskih usod akterjev, sopotnikov ali obstrancev zgodovine, mu je omogočala dobro podkrepljene interpretacije dolgoročnih družbenih sprememb. In zato je žel priznanje, strokovno in človeško.

Andrej je bil strasten predavatelj, ki je znal držati občinstvo v napetosti, ga zabavati, na lahkoten način je znal razlagati zapletene družbene procese, prepričljivo umeščati v družbena razmerja življenjske stile, zgode in nezgode bolj ali manj anonimnih posameznikov. Kot predavatelj na oddelkih za zgodovino na primorski in ljubljanski univerzi je bil popularen predavatelj. Rad je imel delo s študenti. Tisti, ki so mislili nekoliko bolj ambiciozno, so vedno lahko računali na Andrejevo nesebično pomoč, strokovno podporo in spodbudo. V njegovem seminarju je nastala vrsta izvirnih diplomskih nalog ter nekaj tehtnih magistrskih nalog in doktorskih disertacij. Kot urednik je marsikateremu študentu omogočil prve objave v reviji Zgodovina za vse.

Kot je bil sam osebnostno živahen, tako je bil živahen in vztrajen raziskovalec preteklosti. Zato je Andrej pustil globoko sled v slovenskem zgodovinopisju. Andrej je bil ploden pisec. Opus je širok in raznovrsten. Težko ga je zaobjeti v celoti. V nadaljevanju bom izpostavil nekaj, po mojem mnenju, najbolj značilnih točk Andrejeva dela. Seveda se še kako zavedam, da je vsako povzemanje ali posploševanje neizogibno tudi pomanjkljivo, selektivno in arbitrarno. Andrejev raziskovalni interes je z leti postajal vedno širši in čedalje bolj zahteven. Bolj je spoznaval družbene in individualne človeške izkušnje, bolj so se mu odstirala prezrta ali neodkrita poglavja raznovrstnih situacij človeškega bivanja. Tiste za katere je imel na voljo vire je z obilo domišljije, ki mu je ni manjkalo, prepričljivo ubesedil, na enostaven (tudi lahkoten), a strokovno neoporečen način predstavil zapletena družbena razmerja, trke različnih predstav o svetu in "nesporazume" različnih življenjskih praks.

Prvo področje, s katerim je Andrej vstopil v svet raziskovanja slovenske zgodovine je tematiziranje stanovanjske kulture v Ljubljani. To ga je zaposlovalo na začetku njegove raziskovalne poti. Temeljni rezultat teh študij je bila odmevna monografija Stanovati v Ljubljani, s katero je v slovenskem historičnem prostoru uveljavil nove metodološke prijeme socialne zgodovine in najavil oblikovanje nove metodološke in vsebinske usmeritve znotraj slovenskega prostora. Nove metodološke usmeritve, ki jih lahko opredelimo s pojmom historične antropologije, so prišle najbolj do izraza v naslednjem vsebinskem sklopu. Gre za sklop raziskav, ki jih lahko združimo v pojem proučevanja modernizacije življenjskih stilov v slovenskem prostoru 19. stoletja. Gre za raznorodne tematizacije oblačenja, higienizacije, prehranjevanja, vrednostnih spremenljivk (čast, okusi, moda...). Na tam področju se je izkazala metodološka prodornost in interpretativna izvirnost njegove raziskovalnega dela, ki je na široko odmevala. Ravno prodornost njegovih

raziskav je veliko prispevala k širjenju raziskav vsakdanjega življenja in s tem tudi k oblikovanju posebne metodološke usmeritve, t.i. »zgodovine od spodaj« v slovenskem prostoru in historiografiji. In Andrej je eden najbolj prominentnih zastopnikov te zgodovinarske zvrsti.

Naslednje področje raziskovalnega dela je bilo ravno tako deficitarno. Andrej se je lotil proučevanja zgodovine kriminala in kaznovanja. Raziskovalno delo je zastavil dvoplastno. Na eni strani je sledil normativnemu okviru, na drugi strani se je posvetil kaznovanju v širokem diapazonu njegovih pojavnih oblik. S spoznanji, ki jih je sintetiziral v odmevni monografiji *Rabljev zamah*, je nazorno rekonstruiral tudi ideološko podstat nasilja in kaznovanja kot fenomena s pomembnimi družbenimi implikacijami tako s stališča dominantnega moralističnega diskurza kot javno-prostorske spektakularnosti. Proučevanju družbene patologije je Andrej ostal zvest tudi s svojim naslednjim raziskovalnim sklopom. Tokrat je v ospredje postavil tematizacijo alkoholizma, kot socialnega, zdravstvenega in kriminalnega fenomena. Andrej je družbeno patologijo alkoholizma videl v kontekstu moralizma in stvarnih družbenih učinkov, v osnovnih in širših družbenih skupnostih. V vrednostno družbeno pogojenem moralističnem izhodišču se alkoholizem kaže kot točka družbene diferenciacije na podlagi neformalno predpisanih družbenih razmerij in življenjskih praks. Tudi ta spoznanja je Andrej sintetično predstavil javnosti v monografiji z naslovom *Pijane zverine*. Monografija je imela velik odmev. Zveza zgodovinskih društev Sloveniji mu je podelila nagrado za najboljše delo s področja zgodovinopisja.

V delu *Neprilagojeni in nevarni* se je lotil dolgoročnega položaja in odnosa družbenega okolja do Ciganov oziroma Romov. Lotil se je skupine, ki je, kot večni in nepopoljšljivi "drugi", vedno znova postavljala na preizkušnjo vrednote in koncepte lokalnih okolij, odpirala vprašanja sposobnosti misliti drugačnost, vprašanja (konfliktnega) sobivanja različnosti, tudi šovinizma ali latentnega rasizma. Tematike se je lotil izrazito dolgoročno, ni prezrl druge svetovne vojne in morije Ciganov. Z zgodbo o "večnem drugem" je Andrej prepričljivo predstavil večinsko plat družbe, ki je težila k ideološkemu in nacionalnemu poenotenju, k poenotenju življenjskih stilov in praks. Cigani (Romi) pa so bili pri roki kot hvaležno orodje definiranja antipoda družbene čistosti in dostojnosti. Zato so bili stigmatizirani, nemalokrat neusmiljeno kriminalizirani.

Izpostavi velja tudi knjigo o podjetniku Matku Curku. V tem delu je v soavtorstvu presegel golo podjetniško zgodovino. Ekonomski uspeh kmečkega sina v gradbeništvu je bil samo izhodišče. Andreja je vedno zanimalo tudi ozadje, kaj življenjska pot posameznika pove o družbenih procesih. Tako je zelo nazorno predstavil pot ekonomske integracije, miselnega sveta podjetnika, samopodobo in prakso razmerij v podjetju v precepu ekonomizacije delovne sile in patriarhalnih načel obravnavanja zaposlenih. Veliko pozornosti je posvetil socialni integraciji podjetnika v družbo. To je njegovi socialni modernizaciji, ali kot je zapisal Andrej, njegovemu "pomeščanju". V posameznih poglavjih so sledile analize kompleksnosti, kontradiktornosti in dolgotrajnosti procesa "pomeščanja", kot tranzicijskega procesa od ruralnega k urbanemu življenjskemu svetu, slogu in miselnosti.

Matko Curk je bil sicer eden, njemu podobnih pa cela vrsta. Ena človeška usoda je torej plastično ilustrirala oblikovanje meščanstva v Sloveniji na ekonomskem in socialnem polju.

V zadnjih letih se je Andrej posvetil novi temi. Zanimati ga je začelo vprašanje lakot in prehranskega pomanjkanja. Spodbuda je bila konferenca in raziskovalna usmeritev programske skupine. Po svoji navadi se je najprej odpravil v arhiv in odkril obilico gradiva iz šestdesetih let 19. stoletja, zlasti o prehranski krizi na Notranjskem. V tem projektu je pokazal raziskovalno zrelost in tudi lastnost, ki jo starejši zgodovinarji radi pozabimo. Ni vztrajal v ugodju dobrega preizkušeneega vzorca. Andrej je vedel, da novo raziskovalno vprašanje, novo gradivo terja nove interpretativne pristope, nova konceptualna izhodišča, novo organizacijo dela in prilagojen način zgodovinarskega mišljenja. Prehranska kriza je bila zopet samo začetna točka za analizo kompleksnih družbenih razmerij. Tako je odpiral vprašanja posestne strukture, donosnosti kmetijstva, delovne obremenitve kmečkega prebivalstva, vire dohodkov, strukturo družin, delitve dela, okoljsko problematiko, prehranske normative, družbeno (osebno) solidarnost in sebičnost, spopadanje s krizo. Ob tem je začel študirati tudi koncepte družbenega upravljanja z različnimi tveganji in koncepte družbene ranljivosti. Nekaj, kar se je na začetku zdelo kot tema za en skromen članek, je hitro preraslo v enega najbolj ambicioznih in zahtevnih projektov v njegovi karieri. V našem zgodovinopisju še ni dela, ki bi ponudilo v razmislek determinante razmerja med okoljem in človekom, o lakotah in pomanjkanju, o družbi prehranskega in razvojnega tveganja, o družbeni ranljivosti v primeru kratkotrajnih nihanj podnebnih sprememb ter o kriznem upravljanju lokalne skupnosti in državnih organov. Žal je delo ostalo nedokončano.

Čeprav je Andrej umrl, njegova pisna, duhovna dediščina ostaja z nami. Njegovi članki in knjige, njegove interpretacije, njegove metodološke usmeritve in pogledi na zgodovino ostajajo neločljivi in cenjeni deli intelektualne dediščine slovenskega zgodovinopisja. Andrejeva dediščina ostaja z nami, kot navdih ali neposredna spodbuda za premišljevanja o zgodovini in mestu malega človeka v procesih v katerih je akter in subjekt hkrati, o človeku v negotovem svetu nenehnih sprememb, o trajnih in variabilnih razmerjih med družbo in posamezniki, ki se znova in znova definirajo v spremenjenih okoliščinah. Duhovna dediščina bo ostala tudi ko bo spomin na Andreja zamrl. Vsega tega pa ne bi bilo, če Andrej ne bi bil dober zgodovinar z veliko raziskovalne in pisateljske domišljije!

Žarko Lazarević

ISSN 0350-5774

ZČ | Ljubljana | 77 | 2023 | št. 1-2 (167) | str. 1–237